

Aune-Kerttu Aitto-oja ja Jenni Kesti

LASTEN OHJAAMINEN LUONNOSSA

Opas 4H-järjestön kerhonohtajille

LASTEN OHJAAMINEN LUONNOSSA

Opas 4H-järjestön kerhonohtajille

Aune-Kerttu Aitto-oja & Jenni Kesti
Opinnäytetyö
Syksy 2016
Sosiaalian koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu Oy

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu Oy
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tekijät: Aune-Kerttu Aitto-oja & Jenni Kesti

Opinnäytetyön nimi: Lasten ohjaaminen luonnossa – Opas 4H-järjestön kerhonojajaille

Työn ohjaajat: Kaija Bakala & Päivi Tervasoff

Työn valmistumislukukausi- ja vuosi: Syksy 2016

Sivumäärä: 31+1 liite

Projektimme tarkoituksena on edistää 4H-järjestön toimintaa saamalla nuoria mukaan toimintaan, ja luomalla heille konkreettinen työkalu. Pyrimme luomaan innostavan ja motivoivan oppaan nuorille lasten ohjaamisesta luonnossa.

Tavoitteenamme oli luoda opas ajankohtaiseen ja perusteelliseen tietoon perustuen. Oppaan tuli olla selkeä, ymmärrettävä ja siten helposti luettavissa. Halusimme innostaa nuoria toimimaan luonnossa ja hyödyntämään luontotietoutta ja erilaisia ympäristöjä lasten ohjauksessa.

Oppaan luomisen taustalla ovat 4H-järjestön arvot ja periaatteet. Toimintamme perustuu holistiseen ihmiskäsitykseen. Käytimme tuotekehittelyn perustana pääosin Horellin ajatuksia, Dunderfelin teoriaa lapsen kehitysvaiheista, Arvosen kehittämää Metsämieli-menetelmää sekä kattavasti monipuolisia lähteitä esimerkiksi ympäristökasvatuksesta ja luonnon merkityksestä hyvinvoinnille. Saimme lisäksi paljon hyödyllistä tietoa tuotteen kehittelyyn 4H-yhdistyksen yhteyshenkilöiltä sekä sen nuorilta ohjaajilta. Pyysimme tekstin tarkastuksen jälkeen palautetta tuotteesta jo aiemmin mukana olleilta henkilöiltä ja heiltä, jotka eivät olleet aikaisemmin olleet mukana opinnäytetyöprosessissamme.

Saamiemme palautteiden perusteella opas on hyödyllinen ja tukee nuorta ohjaajaa lasten ohjaamisessa. Muokkasimme tuotteen sisältöä palautteiden perusteella tarkoituksenmukaisemmaksi. Jää myöhemmin nähtäväksi, miten tuote otetaan käyttöön ja minkälaisen hyödyn siitä saa käytännössä.

Opinnäytetyöprosessi on innostanut meitä liikkumaan luonnossa ja käyttämään sitä hyödyksi tulevassa työssämme. Luonnossa voi toimia hyvin eri tavoin ja eri-ikäisten kanssa. Opinnäytetyöprosessi on myös opettanut, että luontoon lähteminen on vain asennekysymys. Opimme myös paljon vertaistuesta ja sen merkityksestä työssä. Esimerkiksi 4H-yhdistyksellä olisi jatkossa hyvä järjestää erilaisia ohjaajien tapaamisia ja koulutuksia, joissa nuoret ohjaajat löytäisivät toisensa ja voisivat saada vertaistukea toisiltaan. Jatkokehityksenä olisi hyvä tutkia oppaan hyödyllisyyttä käytännössä, mihin emme opinnäytetyöllämme saaneet vastausta. Olemme kuitenkin luoneet rohkaisevan oppaan ohjaajana toimimiseen ja toivomme, että se saa jatkossa enemmän nuoria kiinnostumaan lasten ohjaamisesta luonnossa.

Asiasanat: Ohjaaja, lasten ohjaaminen, luonto, ympäristökasvatus, vertaistuki, nuoret, 4H-järjestö

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

Authors: Aune-Kerttu Aitto-oja & Jenni Kesti
Title of thesis: Working With Children in Nature – Guide for Club Leaders
Supervisors: Kaija Bakala & Päivi Tervasoff
Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2016
Number of pages: 31+ 1 appendix

The aim of the project-thesis is to develop a simple and an inspiring guide for the young club leaders of The Finnish 4H Organisation. Our assigner needs new ways to reach young people who would be interested in participating in the association's activities and become new club leaders for children. The purpose of the guide is to help young club leaders to work with children in nature. It encourages them to take children outdoors to all kinds of environments and offers ideas on how to use nature creatively but responsibly.

For this thesis we studied for example the holistic conception of mankind and the development of children. We searched information about environmental education and about the meaning and effects of natural environments for well-being. In addition to literature, the guide is based on the basic values of the Finnish 4H Organisation. In the process of creating the text for the guide, we asked for ideas and suggestions from our assigner and the young club leaders of the association, but also from people who did not participate in the project earlier. We wanted to make sure that the text was easy to understand and that it would be useful, so we edited the text based on the feedback.

The feedback we received about the guide was positive. The experienced club leaders find it useful and see that there is a need for this kind of guide for those who are interested in the association and leading a children's club of their own. The future will show how people will find the guide and if it brings new, inspired club leaders to the association.

We have learned a lot about the positive effects of nature for people of all ages. We have also learned the importance of peer support between the children and their club leaders but also between the leaders themselves as they share their experiences and thoughts. We can use this knowledge in our work in the future despite the age or ability of our clients. Going to nature and to experience different environments just needs the right attitude and a little bit of imagination.

One development proposal could be to study the effects of this guide when it has been used for some time. It would be interesting to see if it is useful and how it will develop the organisation's work. In addition, it would be important to support peer support by organizing meetings and training for the young club leaders.

Keywords: Club leader, children's club, nature, environmental education, youngsters

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	YMPÄRISTÖKASVATUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE	7
2.1	Luonnon eheyttävä voima	7
2.2	Ympäristökasvatus	8
2.3	Ympäristökasvatuksen toimintamalleja.....	10
2.4	4H-järjestö	12
3	NUORI OHJAAJANA LAPSELLE	14
3.1	Nuoruus ikävaiheena.....	14
3.2	Kummina toimiminen – nuori vertaisena lapselle.....	15
3.3	Lasten ohjaaminen	16
4	KEHITYSHANKKEEN TOTEUTTAMINEN	21
4.1	Opinnäytetyön lähtökohdat.....	21
4.2	Kehityshankkeen tavoitteet.....	22
4.3	Oppaan toteuttaminen	23
5	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	27
	LÄHTEET.....	30
	LIITE 1	34

1 JOHDANTO

Nykyajan kaupunkilaiset ovat etäännyneissä luonnosta. Entistä enemmän on ihmisiä, joiden elämään ulkoilu tai metsässä käyminen ei ole kuulunut vuosiin. On nuoria, joilla ei ole minkäänlaista kokemusta luonnosta. (Arvonen 2015, 7.) Kaikilla ei ole mahdollisuutta tai edes kiinnostusta mökkeilyyn tai vierailuun maaseudulla, mutta onneksemme Suomen kaupungeissa on viheralueita, eikä keskustasta yleensä tarvitse matkustaa kauas päästäkseen lähemmäs metsää. Lähiaikoina on kuitenkin kiinnostuttu uudella tavalla nauttimaan luonnosta sekä tutkittu luonnon eheyttävää vaikutusta, mikä varsinkin nykyajan hektiselle ja kaupunkilaistuneelle elämäntyyliä on terveellistä vastapainoa. Luontosuhde ja ymmärrys ympäristön merkityksestä rakentuvat yleensä jo lapsena, ja kiintymys säilyy aikuisuuteen, joten on tärkeää tarjota myönteisiä luontokokemuksia jo varhain.

Teimme 4H-järjestön käyttöön oppaan nuorille lasten ohjaamisesta luonnossa. Toiminnan tavoitteena oli auttaa sekä lapsia että nuoria ymmärtämään luonnon merkityksellisyys ja sen voimauttava vaikutus. Tavoitteena oli myös luonnossa toimimisen harjoittelu ja ympäristövastuullisuus. Opas rohkaisee ohjaajia lähtemään lasten kanssa ulos tutkimaan ympäristöä sisällä leikkimisen sijaan. Nuorten lisääntyvä työttömyys ja syrjäytymisuhka ovat ajankohtainen ongelma (Tilastokeskus 2016, viitattu 10.3.2016). Pyrimme epäsuorasti vastaamaan oppaan luomisella tähän ajankohtaiseen haasteeseen. Sillä samalla, kun lapsi saa ohjausta vertaiseltaan, nuori saa vastuuta sekä itseluottamusta. Kokemus ohjaustyöstä voi auttaa nuorta opintojen valinnassa, se on merkittävä lisä ansioluetteloon ja lisäksi ohjaustyö on nuorelle ansaintamahdollisuus.

Lasten ja nuorten elämänhallintaa ja hyvinvointia tukeva valtakunnallinen 4H-järjestö järjestää metsä- ja luontokasvatusta tavoitteenaan lisätä luonnon arvostusta ja ekologista toimintaa. 4H-järjestö on alati kehittyvä, ja opinnäytetyönämme valmistuneen oppaan tarkoitus oli kehittää 4H-järjestön toimintaa ja toimia työkaluna laajemminkin valtakunnallisen järjestön toiminnassa. Opas toimii metsässä toimimisesta kertovana oppaana sekä mainoksena, jonka tarkoituksena on saada uusia nuoria osallistumaan toimintaan. Oppaasta on hyötyä niin nuorille, lapsille kuin 4H:ssa toimiville ammattilaisillekin.

2 YMPÄRISTÖKASVATUKSEN TARKOITUS JA TAVOITE

Metsiin tottuneet suomalaiset tietävät ja yleisesti tunnustavat nauttivansa luonnossa liikkumisesta ainakin ajoittain. Monille metsä on paikka, johon kaipaa rauhoittumaan, virkistäytymään ja tyhjentämään mieltään. Metsään hakeutuessaan moni siis hoitaakin mielenterveyttään sitä tiedostamattaan. Ennen ihminen oli lähempänä luontoa ja yhteys oli itsestäänselvyys. Nykyisin aiheesta on kiinnostuttu uudelleen ja aihetta käsitellään useissa teoksissa. Onkin hieman merkillistä, joskin ilmeisen hyödyllistä ja tarpeellista, että luonnosta nauttimista joudutaan opettelemaan nykyään uudelleen kurssien ja kirjojen avulla. Esimerkiksi Sirpa Arvonon Metsämieli-teoksissaan (2014, 2015) pohtii juuri näitä asioita. 4H-järjestön toiminnassa yhtenä perusajatuksena on luontokasvatus. Järjestö pyrkii lisäämään lasten, nuorten ja perheiden luontotietoutta ja luontoympäristön arvostamista sekä ekologista toimintaa.

2.1 Luonnon eheyttävä voima

Timothy Mortonin (2009) mukaan on mahdotonta ajatella, että ihminen ja luonto olisivat irrallaan toisistaan. Luonto on meitä ympäröivä aine, joka ylläpitää olemassaoloamme. (Morton 2009, 4-5.) Yhteys luontoon kuitenkin koetaan toisinaan vajaaksi tai kadonneeksi, joten sitä pyritään nykyään eheyttämään tietoisesti. Luonnon voimaannuttavuutta hyödynnetään myös paljon kuntoutuksessa. Erilaiset hyvinvointipalveluyritykset tarjoavat ympäri Suomen esimerkiksi ekopsykologiaan pohjautuvaa ekoterapiaa eli luontoterapiaa, luontoyhteysharjoitteita ja green care – toimintaa. Esimerkiksi jo mainittu kasvatus-, liikunta ja hyvinvointialojen ammattilainen Sirpa Arvonon on kehittänyt Metsämieli-menetelmän johon pohjautuen hän kouluttaa ohjaajia ja on julkaissut kaksi kirjaa (Metsämieli 2016, viitattu 8.9.2016).

Niin kuin monessa muussakin tutkimuksessa, Tyrväisen, Silvennoisen, Korpelan ja Ylenen (2007, viitattu 2.11.2015) tutkimuksessa Luonnon merkitys kaupunkilaisille ja vaikutus psyykkiseen hyvinvointiin, on tullut esille luonnon merkitys myös kaupunkiympäristöissä. Luonnon myönteinen vaikutus ihmisen psyykkiseen hyvinvointiin on sanomattakin selvä. Se vaikuttaa kokonaisvaltaisesti ihmisen mielialaan vähentämällä negatiivisia ja lisäämällä positiivisia tuntemuksia. Samaisessa tutkimuksessa (2007, viitattu 2.11.2015) tutkimuksessa todettiin, että jo vähäinen viheralueiden käyttö lisäsi positiivisia tuntemuksia. Myös Aura, Horelli ja Korpela (1997, 54) toteavat, että luonto voi

tarjota myönteisiä ja eheyttäviä tai elvyttäviä kokemuksia. Lähteminen luontoon saattaa toimia elvyttävänä kokemuksena ja antaa tilaisuuden levätä ja toipua arjen paineista. Ulrichin ym. tutkimuksessa todettiin, että jo lyhyt luontokokemus, kuten puistokävely, elvyttää. (Aura, Horelli & Korpela 1997; 54, 99.)

Kautta vuosikymmenien ihminen on tarvinnut luontoa ja saanut siitä mielihyvää. Myös Tyrväisen ym. (2007, viitattu 2.11.2015) tutkimuksessa todetaan, että kaupunkilaisia, jolle luonnolla ei ole enää paljon merkitystä, on Suomen kansalaisista vielä suhteellisen vähän (5 %). He tyytyvät kaupungin tarjoamiin rakennettuihin ympäristöihin ja viheralueisiin (2007, viitattu 2.11.2015). Tämänkin perusteella voi sanoa, että ihmiset tarvitsevat luonnon eheyttävää voimaa ja pitävät luontoa tärkeänä osana elämässään. Jo lasten ja nuorten mielipaikat sijoittuvat usein luontoympäristöön (Aura, Horelli & Korpela 1997, 96). Horelli ja Vepsä (1995, 38–39) kertovat, miten lapset tietävät monesti hyvin erilaiset verkostonsa rakentamattomat tontit, rannat, metsiköt ja niin edespäin. On kiinnostavaa huomata, että lasten suosikkileikkipaikoiksi muodostuvat helposti sellaiset käyttöä vaille jääneet paikat, joita ei alun perin ole tarkoitettu leikkipaikoiksi. Monissa tutkimuksissa on todettu, että lapset pitävät tärkeimpänä sellaisia piha-alueiden luonnon mukaisia alueita, joita ei ole rakennettu liian valmiiksi.

Luonnossa liikkumisen elvyttävyydestä kertoo myös Sirpa Arvonen Metsämieli-teoksissaan (2014, 2015), korostaen luonnon vaikuttavan positiivisesti sekä mieleen että kehoon. Kyselytutkimusten mukaan useimmat ihmiset hakeutuvat kuin vaistomaisesti luonnon äärelle kokiessaan stressiä tai pahaa oloa. Arvonen (2014, 28) viittaa Milliganin ja Bingleyn vuonna 2007 julkaisemaan tutkimukseen, jonka mukaan Iso-Britanniassa 25 % nuorista kertoo hakeutuvansa metsään ollessaan stressaantunut tai pahoillaan jostakin. Luonnossa nuoret käyvät erityisesti sosiaalisten aktiviteettien, kognitiivisen elpymisen ja tunteisiin liittyvien tekijöiden vuoksi. Arvonen (2014, 20) viittaa myös Bartonin ja Prettyn tutkimukseen vuodelta 2010, jonka mukaan luonnossa liikkuminen vahvistaa erityisesti nuorten itsetuntoa.

2.2 Ympäristökasvatus

Ympäristökasvatuksessa korostetaan luontoretkiä, luonnon tutkimista sekä jätteiden kierrätystä ja lajittelua (Koskinen 2010, 129). Siinä painotetaan myös ihmisen luontoon kuulumista, mikä on ny-

kyisin osalle ihmisistä vieras asia. Kaupungissa ihminen vieraantuu henkilökohtaisesta ekologiastaan, eli siitä, miten hänen perustarpeidensa täytyminen toteutuu, esimerkiksi kuinka asumus lämmitetään, kuinka ruoka tuotetaan ja miten saadaan vettä. Luontosuhteeseen luetaan kuuluvaksi henkisen ulottuvuuden lisäksi myös muun muassa jätehuolto, matkustustavat sekä käyttäytyminen metsässä. Oman ekologian huomioiminen päiväkotikäisestä lähtien kasvattaisi lasten tietoisuutta ja siten antaisi heille pohjaa myöhempään vastuullisuuteen ja toimintavalmiuteen kasvamiseen. Voidaan myös pohtia, että erityisenä ”luontoretkenä” mainostettu metsäretki saattaa jopa tukea ajatusta siitä, että ihminen ja luonto ovat erillään toisistaan, jolloin kaupunkilaislapselle luonto on etäinen kohde, ei luonnollinen osa ihmistä ja ympäristöä. Onkin siis tärkeää korostaa lapsille, että luonto on läsnä yhtä lailla kerrostalon sisäpihalla kasveineen, hyönteisineen ja ilmastoineen. (Wilamo 2004, 42–45.) Kaupungistumisen myötä liikkumisen vapaus on rajoittunut. Siinä missä lasten leikkialue ennen sijoittui jopa muutaman sadan metrin säteelle kotoa, nykyään leikkipiiri kaupunkialueella on huomattavasti suppeampi. Maalla, mökillä ja metsässä leikkien mahdollisuudet laajenevat ja monipuolistuvat. (Kalliala 1999, 253–254.) On siis tärkeää, että lapsille on tarjolla mahdollisuus turvallisiin luontokerhoihin.

Cantell ja Koskinen (2004, 62–65) viittaavat Hungerfordiin ja Volkiin, joiden mukaan ympäristökasvatuksen kulmakivi on voimaantumisen. Voimaantumisen muuttujia ovat tiedot ja taidot ympäristön puolesta toimimiseen, omalle toiminnalleen vahvistuksen saaminen sekä halu toimia. Ihmiselle on tärkeää tuntee, että hänen teoillaan ja toiminnallaan on merkitystä ja vaikuttavuutta. Näiden tunteiden kautta syntyy halu toimia ympäristövastuullisesti. Iloa ja uuden oppimista tuottavat luontoretket ovat sekä ohjaavalle nuorelle että lapselle merkityksellisiä. Kun he jo nuorella iällä kokemuksen kautta näkevät kuinka heidän toimintansa edistää luonnon ja omaa hyvinvointiaan, halu toimia siten jatkossakin vahvistuu. Ympäristötietoisuus ja -vastuullisuus heräävät ja kehittyvätkin parhaiten elämysten ja kokemusten kautta. Ympäristökasvatuksen tavoite lasten kohdalla on ympäristöherkkyyden kehittyminen, kun nuorten kanssa tavoitteet painottuvat enemmän ympäristötietoihin ja -taitoihin. (Cantell & Koskinen 2004, 62–65.) Siksikin toiminta lasten kanssa on enimmäkseen kokemusten ja elämysten tarjoamista turvallisessa mutta vapaassa ympäristössä ja toiminnassa, luontotiedon painottamisen sijaan. Myös Koskisen osallistuvan ympäristökasvatuksen mallissa korostetaan sitä, kuinka osallisuuden ja muutosten aikaansaamisen kautta syntyy voimaantumista. Oppiminen tapahtuu toimimalla, kokemuksellisesti ja reflektiivisesti, jolloin opettaja on osallistuva kanssaoppija, ja yhdessä oppilaan kanssa he luovat uutta tietoa. (Cantell & Koskinen 2004, 65–67.)

Voimaantumisessa ja henkilökohtaisen merkityksen muodostumisessa merkittävässä roolissa on informaalin, koulun ulkopuolella tapahtuva kasvatus. Ympäristökasvatuksen vaikuttavuuden takaamiseksi nähdään oleellisena, että sitä toteutetaan koulujen ja päiväkotien lisäksi kaikilla muillakin yhteiskunnan sektoreilla. (Cantell & Koskinen 2004, 68.) On siis hienoa ja tärkeää, että järjestöt kuten 4H, ja varsinkin 4H:n Oulun yhdistys kaupungin ytimessä tarjoaa lapsille ja nuorille tämän kaltaisia mahdollisuuksia.

2.3 Ympäristökasvatuksen toimintamalleja

Ympäristökasvatuksen rooli on koko ajan tärkeämpää, sillä esimerkiksi luontaiset pihaleikit ovat lasten keskuudessa vähentyneet merkittävästi (Kalliala 1999). Lapsi oppii leikin kautta paitsi tärkeitä elämisen taitoja, niin myös ympäristösuhteelle ja aikuisuuden ympäristöasenteelle tärkeitä seikkoja. Otollisimpia hetkiä oppimiselle ovat hauskat ja nautinnolliset elämykset. Leikit ympäristössä voivat sisältää tarkkailua, kilpailuja ja pelejä, etsimistä, kokeilua ja vertailua, rakentelua ja erilaisia materiaaleja ja olomuotoja. Leikin tavoitteena voi olla joskus myös sekasorto, järjestyneisyyden järkkäminen ja iloa tuottava yllätyksellisyys. Nuorimmat lapset pitävät kuvitteluleikeistä, kun taas kouluikäiset kiinnostuvat rakentelu- ja sääntöleikeistä ja myöhemmin seikkailukasvatuksesta ja draamasta. (Nordström 2004, 118–122.)

Nordström (2004, 116) viittaa Van Matreen, jonka mukaan ympäristökasvatuksessa ohjaaja luo miellyttävän oppimisympäristön, jossa henkilökohtaisia kokemuksia rohkenee jakaa ja oppiminen tapahtuu tunteella ja itse tekemällä. Ympäristökasvatuksessa voidaan käyttää erilaisia toimintamalleja eri kohderyhmien kanssa. Nykypäivän aisteja kuormittavat ympäristöt ja elintavat vaativat vastapainokseen aistiharjoituksia, joita on miellyttävintä harjoittaa luonnossa. Herkkysharjoituksissa käytetään vuoroin kaikkia aistimia ja näin aistitaan ympäröivää maailmaa tarkemmin. Tämä vaatii keskittymistä ja hiljentymistä, jota voidaan harjoitella lasten kanssa esimerkiksi hiipimis- ja väijymisleikein. Kokonaisvaltaisen aistimisen ja keskittymisen kautta tunne jää vahvasti mieleen, ja esimerkiksi lapsena koetut luonnon tuoksut tuovat onnelliset muistot ja opit mieleen ja aistimus tuo hyvän mielen vielä aikuisenakin. (Nordström 2004, 116–118.) Lapsi ei kuitenkaan aina kaipaa ohjelmoitua toimintaa nauttiakseen, vaan esimerkiksi pelkkä huoleton joutenolo merenrannalla voi olla lapselle hyvin viihdyttävää (Kalliala 1999, 256).

Ohjatun luontoretkeilyn tavoitteita ovat luonnon huomaaminen, elämyksellinen kokeminen, elämän kunnioittaminen ja ymmärtäminen sekä yhteenkuuluvuus luonnon kanssa. Retkillä voidaan hyödyntää ja harjoittaa kaikkia aisteja, esimerkiksi tasapainoillen ja avojaloin kulkien, taide-esineitä tai rakennusmateriaaleja etsien ja tarkastellen maisemaa eri perspektiiveistä. Luontoretkeilyssä luonto toimii opettajana, oppija on keskiössä ja ohjaajan rooli on taustalla. Eri vuodenaajat ja erilaiset ympäristöt luonnontilasta rakennettuun miljööseen tuovat erilaisia näkökulmia retkiin. Tarkasteltavan kohteen ei tarvitse olla iso, jos sitä laskeudutaan tarkastelemaan läheltä. (Nordström 2004, 123–125.)

Luontoon mennään usein myös silloin, kun halutaan rauhoittua yksin, joten on tärkeää antaa lapselle mahdollisuus löytää mieluisen hiljentymisen paikkansa. Lapsi oppii käyttämään luonnon eheyttävää voimaa stressaavissa tilanteissa. (Aura, Horelli & Korpela 1997, 94.) Oma luontopaikka-harjoitteessa osallistujat jättävät kaikki ulkoiset ärsykkeet ja etsivät itselleen mieluisan kohdan toisten näköpiirin ulkopuolella, jossa viettää tovi yksinään. Tarkoituksena on luoda vahva tunneside juuri koettuun hetkeen, antaa aikaa omille ajatuksilleen ja aisteilleen. Lasten kanssa voidaan kokeilla kokemuksen säilömistä, jolloin se tallentuu omaan sydämeen ikuisesti ja omaan hienoon hetkeensä voi aina palata mieleensä. Kokemus voidaan halutessa jakaa ryhmän kanssa keskustellen. Yksin koettujen hetkien lisäksi tärkeää luontoretkeilyssä on aito yhteistyö ja välitön ilmapiiri. (Nordström 2004, 123–125.)

Draamametodi ja suggestopedia on havaittu toimiviksi menetelmiksi myös ympäristökasvatuksessa, jolloin aiheita voidaan käsitellä mielikuvitusympäristön ja roolien kautta. Suggestiopohjaisen pedagogiikan avulla pyritään saavuttamaan kokonaisvaltaista, aktiivista ja pysyvää oppimista, jolloin toiminta on kiehtovaa ja syvästi tyydyttävää ja tuottaa oppimisen iloa. Keinoina on muun muassa runsas dramatisointi, fyysinen aktiivisuus sekä aistien monipuolinen käyttö. (Lappalainen 1995, 216–217.) Ympäristökasvatuksen näkökulmasta käyttökelpoisia tarinoita löytyy muun muassa kansansaduista ja luontokirjallisuudesta, ja satuja voi luoda lasten kanssa yhdessä luonnossa liikkeessä. Myös tositarinat entisistä, luonnon kanssa harmoniassa eläneiden elintavoista kiinnostavat lapsia ja niitä voidaan retkellä kokeilla ja miettiä esimerkiksi vielä nykyäänkin käytettävien sanontojen ja uskomusten alkuperää. Tällainen menneisyyskasvatus yhdistyy luonnollisesti ympäristökasvatukseen, kuten myös taideopetus. Taiteen kautta voidaan rohkaista tuottamaan mielikuvia ja käsittelemään mietityttäviä asioita. Samalla harjoitellaan tunteiden ilmaisua ja niiden hallintaa, ja taiteen luominen tuottaa riemua ja nautintoa. Ympäristötaide on oiva väline ympäristöherkkyyden harjoittamiseen ja ympäristön tutkimiseen ja analysoimiseen, jolloin huomioidaan myös

luonnon esteettisyys. Myös rakennetun ympäristön estetiikkaa voidaan tarkastella ja löytää ennennäkemättömiä yksityiskohtia. (Nordström 2004, 118–122.)

Lisäksi on olemassa erilaisia toimintamuotoja kuten tunne- ja tietopohjaiseen opetukseen ja asennekasvatukseen keskittyvä luontokoulu, satuhahmon kautta toimiva Metsämörri-pedagogiikka, aistikokemuksiin ja luonnonsysteemien tuntemukseen pohjaava maakasvatus sekä jännitystä ja haasteita tarjoava seikkailukasvatus. Myös perinteiset leirikoulut tarjoavat mahdollisuuden olla tekemisissä mielenkiintoisen ympäristön kanssa monipuolisesti, kokonaisvaltaisesti ja pitkäjänteisesti. (Nordström 2004, 125–128.) Esimerkiksi juuri 4H-järjestöt ympäri Suomen järjestävät yöleirejä paikoissa, joissa toteutetaan ympäristökasvatusta muun muassa taiteen ja seikkailun keinoin (Kaartinen, sähköpostiviesti 7.11.2016).

2.4 4H-järjestö

4H-järjestö on valtakunnallinen, yhdenmukainen ja kehittyvä järjestö, joka tukee sekä lasten että nuorten elämänhallintaa ja yritteliäisyyttä sekä tuottaa nuorisopalveluja. 4H tarjoaa lapsille ja nuorille monipuolista ja mielekästä tekemistä 4H-harrastuksen parissa. Toimintaa riittää 6-vuotiaasta jopa 28:een ikävuoteen asti. 4H-toiminnassa voi oppia uusia taitoja ja saada uusia ystäviä. Lapset voivat aloittaa kyseisen harrastuksen paikallisen 4H-yhdistyksen järjestämässä kerhossa. (4h.fi, viitattu 29.10.2015.) 4H-järjestöstä puhuttaessa tarkoitetaan koko valtakunnallista toimintaa. 4H-yhdistys tarkoittaa yksittäistä, paikallista yhdistystä, joita on yhteensä 235 eri puolella Suomea. 4H-toimintaa rahoittaa muun muassa maa- ja metsätalousministeriö, ja koulutus- ja kehitystyötä OK-opintokeskus (4h.fi, viitattu 29.10.2015).

4H-järjestö perustaa toimintansa neljän h-kirjaimen arvopohjaan. Näitä ovat Harkinta (Head), Harjaannus (Hands), Hyvyys (Heart) ja Hyvinvointi (Health). Harkinta tarkoittaa sitä, että ihmisen on tärkeä kehittää jatkuvasti omaa ajatteluaan ja pyrkimään aina oikeudenmukaisuuteen ja rehellisyyteen toiminnassaan. Harjaannus on kaikkea sitä, mitä 4H-toiminnassa harjoitellaan: käytännön sekä kädentaitoja, yritteliäisyyttä, ahkeruutta ja omia asenteita. Hyvyys on toisen ihmisen ja luonnon kunnioittamista ja huolenpitoa. Hyvyyttä on myös hyvä käytös ja yhteistyötaidot. Hyvinvointi on fyysistä ja henkistä tasapainoa ja riittävää aineellista hyvinvointia. Hyvinvointia luodaan 4H:ssa niin itselleen kuin muillekin. (4h.fi, viitattu 29.10.2015.)

4H tarjoaa lapsille ja nuorille metsä- ja luontoaiheisia oppaita ja kerhoja, joissa esimerkiksi seikkailaan, leikitään ja askarrellaan luonnon materiaaleista, opitaan kasveista ja eläimistä, sekä tutustutaan jokamiehenoikeuksiin ja erätaitoihin. Samalla opitaan arvostamaan metsän ekologisia arvoja. Toiminnassa korostetaan ajatusta, että nuorena opitut taidot hyödyttävät myös tulevaisuudessa. Metsä tarjoaa virkistystä ja rentoutusta, elämyksiä ja harrastusmahdollisuuksia, sekä mahdollisuuden irtautua mieltä rasittavista asioista. (4h.fi, viitattu 29.10.2015.)

4H-harrastus tukee lapsen ja nuoren kasvua aktiiviseksi, vastuulliseksi ja yritteliääksi ihmiseksi. 4H:n nuorisotyö perustuu omien arvojen lisäksi kasvatustietoon, Tekoja lähellä ja kaukana sekä Kolme askelta työelämään -malliin. Toimintamenetelmänä 4H:n työntekijät käyttävät amerikkalaisen kasvatustieteilijän John Deweyn ajatusta Tekemällä oppimisesta (Learning by doing) ja David A. Kolbin kokemuksellista oppimisen mallia, joka syventää järjestön tekemää yrittäjyyskasvatusta. Yli 13-vuotiaille nuorille 4H tarjoaa harrastuksen, jolla tuetaan heidän sosiaalisten taitojensa kehitystä sekä opastetaan heitä oman elämänsä hallintaan ja hyvinvointiin. 4H:ssa koulutetaan myös kerhonohjaajia. Tämä tukee nuorten omien vahvuuksien, kiinnostuksen kohteiden ja oman itsensä löytämistä. 4H:n kautta nuori voi harjoitella työelämätaitoja ja kerryttää työkokemusta peräti 13-vuotiaasta lähtien. 4H:ssa painotetaan nuorisotyötä nuorten elämän näkökulmasta. Siellä nähdään nuorten erilaisuus, jonka mukaan myös erilainen nuori pyritään kohtaamaan. (4h.fi, viitattu 29.10.2015.)

4H:n tärkeä tavoite on tehdä metsä tutuksi nuorille. Tällä luonto- ja metsäkasvatuksella pyritään lisäämään lasten ja nuorten luontotietoutta, opettamaan heitä arvostamaan luontoa ympäristönä ja opettelemaan ekologista toimintaa elämässään. Nuorten ja lasten kanssa tutustutaan myös metsään liittyviin työ- ja harrastusmahdollisuuksiin, jolloin nuori voi muun muassa saada tietoa metsäalan eri ammateista. (4h.fi, viitattu 29.10.2015.)

3 NUORI OHJAAJANA LAPSELLE

Kerhonohjaajana toimiminen voi olla nuoren elämässä siirtymävaihe, jolloin kartoitetaan omia mielenkiinnonkohteitaan ja vahvuuksiaan, sekä haetaan omaa paikkaa työelämässä. 4H:n kerhonohjaajat ovat nuoria aikuisia eli 18 vuotta täyttäneitä tehtävien vastuullisuuden vuoksi. He voivat jakaa ohjausvastuuta kuitenkin myös heitä nuoremmille kerholaisille ja auttaa heitä toimimaan niin sanottuna vertaisohjaajina, mutta vastuu kerhon sisällöstä ja ohjaamisesta on täysi-ikäisellä.

3.1 Nuoruus ikävaiheena

Nuoruus on oppimista uudestaan elämään, matka lapsuudesta aikuisuuteen. Oman yksilöllisyyden kautta itseään peilataan suhteessa muihin ihmisiin, luontoon ja koko maailmankaikkeuteen. Tämä on elinikäinen prosessi, mutta on nuoruudessa voimakkaimmillaan. Oma minuus alkaa rakentua. (Dunderfelt 1999; 93, 100.) Dunderfelt (1999, 95) puhuu tunnetuksi tulleen Robert J. Havighurstin eri-ikäisten kehitystehtäviä koskevasta ajatuksesta, jonka mukaan nuoruudessa oma maailmankatsomus, arvomaailma ja moraali alkavat kehittyä. Tämän takia nuoruus on otollinen aika saada tietoa luonnon merkityksestä. Sen minkä nuorena oppii, sen vanhana taitaa. Tämän näkökulman mukaisesti ihminen siirtää oppimaansa tietoa myös seuraaville sukupolville. Dunderfeltin (1999, 100) mukaan nuori tahtoo jättää puumerkinsä aikaansaannoksistaan maailmassa. Nuorten on siis tärkeää saada olla tekemässä pitkällä tähtäimellä myös jotain merkittävää, olla osa laajaa kokonaisuutta ja muuttaa maailmaa.

Havighurstin ajatusten mukaan nuoruus on pyrkimystä ja pääsemistä sosiaalisesti vastuulliseen käyttäytymiseen. Nuori alkaa opetella itsenäisyyttä ja kokee itsensä ainutlaatuiseksi. Nuoren kokemus vähäpätöisyydestä voi ajaa nuoren sulkeutumiseen kuoreensa tai jopa itsemurhan uhan alle. (Dunderfelt 1999, 95.) On siis tärkeää antaa nuorelle vastuuta toisista ihmisistä, kuten nyt opinnäytetyöhömmö liittyy lapsista. Vastuun kantamisen myötä nuori voi kokea olevansa tärkeä ja arvostettu. On hyvin vaikeaa määritellä, milloin nuoruus päättyy, ja päättyykö milloinkaan, joten koimme tärkeäksi määritellä nuoruutta osaksi tietoperustaamme. Vaikka 4H:n kerhonohjaajat ovatkin täysi-ikäisiä, ajattelimme, että nuoruus jatkuu vielä 18 vuotta täyttäneilläkin. Ihminen voi etsiä itseään vielä pitkään täysi-ikäiseksi tulemisen jälkeenkin.

Yhtenä oppaan tavoitteena on innostaa ja motivoida nuoria 4H-toimintaan ja luonnossa liikkumiseen. Kun nuori saadaan osallistumaan 4H-yhdistyksen toimintaan, hänet saadaan myös sen mukana aktiiviseksi osaksi yhteiskuntaa. Siihen pyrkimisen taustalla on ajatus sosiokulttuurisesta innostamisesta. Sosiokulttuurinen innostaminen on osa nuorisokasvatusta. Sosiokulttuurinen innostaminen on kasvatuksellinen toimintamuoto yhteiskunnan parantamiseksi. Samalla se on asenne, joka sisältää sekä ammatillisen kutsumuksen että sitoutumisen. Innostamisen tavoitteena on ihmisten oman osallistumisen avulla luoda kasvattava, solidaarisuuden arvot tiedostava yhteiskunta. Innostamista voidaan soveltaa kaikilla elämänoilla ja sen keskeisiä käsitteitä ovat yhteisöllisyys, osallistuminen, herkistyminen, dialogi, luovuus ja toimintaan sitoutuminen. (Kurki 2000, viitattu 12.11.2015.) Tiivistetysti sosiokulttuurinen innostaminen on pedagoginen liike, jolla tavoitellaan ihmisten osallistumista omaan ja yhteisönsä aktiiviseen ja tiedostavaan rakentamiseen. (Kurki 2010, 205.)

3.2 Kummina toimiminen – nuori vertaisena lapselle

Lapsen tai nuoren vertaissuhteilla tarkoitetaan saman ikäisten, suunnilleen samalla kehitystasolla olevien kesken luotuja suhteita. Vertainen on yleensä ikätoveri, joka ei kuitenkaan välttämättä ole täsmälleen saman ikäinen. Vertaissuhteissa opitaan tietoja, taitoja ja asenteita. Lisäksi näissä suhteissa koetaan asioita, jotka vaikuttavat paitsi lasten välittömään sopeutumiseen, myös heidän tulevaisuuteensa. (Salmivalli 2005, 15.) Mannerheimin Lastensuojeluliiton Koulujen kummitoiminnan oppaassa (2006) kummitoiminta määritellään yhteisölliseksi toiminnaksi, jolla kouluilmapiiriä kehitetään, ensimmäisten luokkien kouluun sopeutumista parannetaan ja sosiaalisia taitoja vahvistetaan. Ylempien luokkien oppilaat ovat nuorempien vertaistuki ja malli. (Helenius & Salovaara 2006, 7.)

Mannerheimin lastensuojeluliiton Kaveritaidot kaikille -oppaassa (2013) mainitaan myös, kuinka tärkeää on, että toiminta on kummien itsensä suunnittelemaa, sillä osallisuus innostaa ja motivoi toimimaan. Lisäksi on tärkeää, että oppilaille syntyy kokemuksia toistensa ohjaamisesta ja että he oppivat toisiltaan (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2013). Opinnäytetyössämme ei ole kyse suoraan koulukummiudesta, mutta kyse on saman tyyppisestä toiminnasta. Kun puhumme vertaisuudesta, tarkoitamme sillä ohjaajana toimivan nuoren esimerkkiä lapselle. Vastuuohjaajalla taas tarkoitamme täysi-ikäistä 4H:n palkkaamaa kerhonojaajaa, joka vastaa kerhon suunnittelusta ja

toteuttamisesta. Vertaisohjaaja voi olla esimerkiksi kerhon jäsen, jolle vastuuhjaaja antaa vastuuta nuorempien lasten ohjaamisesta kerhossa. Vertaisohjaajana toimiva kerholainen on muille kerholaisille vertaistuki ja malli eri tavalla kuin täysi-ikäinen vastuuhjaaja.

4H-järjestöllä on jo olemassa nuorille erilaisia metsätaito-oppaita internetsivuillaan. Luomamme oppaan tarkoituksena on inspiroida jo toiminnassa mukana olevia, kuin myös kannustaa uusia nuoria liittymään toimintaan mukaan. Ohjaajaksi hakeutumisen taustalla voi olla nuoren aikaisempi ulkoilu- ja luontoharrastuneisuus tai halu opastaa ja auttaa nuorempia lapsia merkityksellisen harrastuksen pariin. Ohjaajaksi alkaneella nuorella voi siis olla jo ennalta tahto olla avuksi. Kun toimii toisen hyväksi ja toiminta koituu kummankin osapuolen iloksi, positiiviset kokemukset vahvistavat auttamishalua.

Tutkimuksessa suomalaisten auttamisasenteisiin liittyvistä tekijöistä saatiin selville, että erityisesti nuorilla auttamismotiiveista vahvin on käsitys siitä, että auttaminen on oikein. Oleellista on myös tunne myötätunnosta ja auttamisen luonteenomaisuudesta itselle sekä se, että nuori kokisi toimivansa periaatteidensa vastaisesti, ellei auttaisi muita (Pessi & Saari 2008, 76). Kummitoiminnassa on yleensä kyse auttamisen halusta ja prososiaalisesta sekä altruistisesta toiminnasta. Prososiaalisessa toiminnassa kyse on siitä, että henkilö menettelee tavalla, joka parantaa toisten ihmisten psyykkistä tai fyysistä hyvinvointia, hyödyttäen vapaaehtoisesti toista ihmistä tai ryhmää (Himberg & Jauhiainen 1998, 87). Altruismissa kyse on epäitsekkydestä, toisten auttamisesta ilman palkkion toivoa ja huomioon ottavasta käyttäytymisestä. Altruismi ei välttämättä tarkoita täysin pyyteetöntä toimintaa, josta hyötyy pelkästään autettava, vaan iloa ja hyötyä voi kokea kumpikin osapuoli, sen vähentämättä teon merkitystä. (Pessi & Saari 2008, 60–62.) Luontokummitoiminnassa siis yhdistyy kaksi merkittävästi onnellisuutta lisäävää tekijää: luonnon virkistävä voima sekä toisen auttamisesta koitua mielihyvä.

3.3 Lasten ohjaaminen

Pienet lapset ovat uteliaita jo luonnostaan ja oppivat tutkimalla ympäristöään (Freese 1992, 26). Lapsi rakentaa ympäröivää todellisuuttaan omalla tutkimisellaan, ja kehittyy oman toimintansa ja tulkintojensa kautta. Lapsen kehitys ei ole vain tiedollista tai emotionaalista tapaa ymmärtää, vaan kykyä toimia lähiympäristössään ja vähitellen laajemmin yhteiskunnassa. (Horelli 1992, 7-8.) Lapset kysyvät paljon ja ihmettelevät asioita. On tärkeää miettiä ohjaajana, miten itse suhtautuu heidän

ihmettelyynsä ja kysymyksiinsä, koska sillä on lapsen toiminnan ja oppimisen kannalta merkitystä. Jos emme ole kiinnostuneita lapsen kysymyksistä, hän saattaa lopettaa kyselemästä ja ihmettelemästä. Kysyminen ja selittäminen eivät ole vain aikuisen tehtäviä, vaan aikuisen tulee tukea lasta ihmettelemällä, kysymällä ja myös selvittämällä erilaisia asioita yhdessä. (Freese 1992, 26.) Tutkiva oppiminen on ihmettelyä, mikä perustuu lapsen tekemään havaintoon ympäröivästä maailmasta. Oppimisen kannalta myös ilmiöiden selittäminen on tärkeää. (Lipponen 2012, 34–35.) Ohjaajan tuki vahvistaa lapsen oppimista.

Alle kouluikäinen lapsi oppii ympäristössä pääasiallisesti liikkumalla, leikkimällä ja nuuskimalla paikkoja (Raittila 2012, 213). Jo pelkkä luonnossa oleskelu itsessään on lapsille, ja miksei kaikille muillekin, suuri ohjelmanumero. Lasten kanssa tärkeintä on luontoon meneminen, heidän kokemuksensa ja elämyksensä — ei yliojelmoitu toiminta. (Hirvonen 2003, 5-6.) On tärkeää, ettei lapsen leikkialue rajoitu vain rajattuihin leikkikenttiin (Aura, Horelli & Korpela 1997, 71). Ohjaajan tulee olla lasten mukana myötäeläen ja innostaen, luoden turvalliset puitteet ja auttaen lapsia löytöretkilleen. Lasten retkeilyssä on tavoitteena ulkoilullisen ja ympäristövastuullisen elämäntavan omaksuminen. Myönteiset luontokokemukset lapsuudessa ovat tutkitusti ympäristövastuullisen elämäntavan rakentumisen pohja. Retkeilytaitojen ja -tietojen siirtäminen uusille sukupolville on tärkeää, mutta kenties entistä haasteellisempaa. (Hirvonen 2003, 5-6.)

Nuorten ohjaamat lapset 4H-toiminnassa ovat yli kuusivuotiaita. Tässä iässä lapsella on Dunderfeltin (1999, 86) mukaan valtava into oppia uutta ja lähteä lapsuudesta tunnetusta ympäristöstä ”maailmaan”. Ensimmäiset kouluvuodet ovat kuitenkin vielä jatkoa varhaislapsuudelle. Lapsen tietoisuus on edelleen hyvin affektiivista, kuvia ja tunteita. Tämän ikäiselle lapselle luonto on salaperäisyydessään hyvin kiehtova. Lapsi kokee luonnosta löytyvät onkalot ja luolat ja aistii voimakkaasti esimerkiksi sammalen tai maan tuoksun. Tällainen unen- ja fantasian omainen kokemusmaailma on tärkeä osa lapsen sisäisen maailman rakentumisessa. Jos tällainen kausi riistetään lapselta esimerkiksi liian älyllisen aineiston voimalla, voi joidenkin tutkijoiden mukaan lapsella omien tunteiden, tuntojen ja tahdon maailma jäädä vajaaksi. (Dunderfelt 1999, 86.) Toskalan (1991, 46–47) mukaan kokemusmaailman suppeus lapsena voi myöhemmällä iällä näyttäytyä pinnallisina ajattelutoimintoina ja persoonallisuuskehityksen vajavuutena.

Kahdeksasta kymmeneen vuotiaana lapsi alkaa ilmaista mielipiteitään. Opettajat alkavat saada suoraa palautetta esimerkiksi omasta ulkonäöstään. Lapsi tarttuu tiukasti opettajan pieniinkin vir-

heisiin ja huomaa herkästi, jos eilen on puhuttu toista ja tänään toista. Opettajalta vaaditaan johdonmukaisuutta. Tässä iässä lapsi alkaa suhtautua kriittisesti myös itseensä. Lapsi alkaa suhteuttaa itseään ympäröivään maailmaansa. (Dunderfelt 1999, 87.) Tässä ikävaiheessa olisi siis tärkeää kiinnittää huomiota lapsen kehumiseen ja kannustamiseen ja osoittaa, että lapsi on tärkeä ja arvokas. 8-10 vuoden iässä luuston ja lihaksiston vahvistumisen myötä lapsi pystyy parempiin suorituksiin kuin ennen ja erilaiset kilpailuharrastukset lisääntyvät. Tämän ikäisten kanssa erilaisilta liikuntasuorituksilta voidaan siis vaatia enemmän ja lisätä toimintaan erilaisia kilpailuleikkejä. (Dunderfelt 1999, 88.)

Varhaisessa kouluiässä ja esipuberteetin aikaan lapset leikkivät rooli-, sääntö- ja seikkailuleikkejä, joissa hyvät ja pahat ovat vastakkain (Horelli 1992, 12). Horellin (1992, 11) mukaan kaikenikäiset pitävät piiloleikeistä. Siksi se on sopiva valinta myös 4H-kerhoihin, joissa voi olla hyvinkin eri ikäisiä lapsia. 4-11 –vuotiaat lapset pitävät mielipaikkoinaan leikkeihin liittyviä paikkoja, kuten lammikoita, majoja, metsiköitä, kukkuloita ja piilopaikkoja (Aura, Horelli & Korpela 1997, 96).

Kouluikä 6-12 vuoden välillä kutsutaan myös latenssvaiheeksi. Vaiheen tärkeimpinä kehityksellisinä tehtävinä pidetään velvollisuudentunnon kehittymistä sekä suoriutumisen ja aikaansaamisen iloa. Ominaista kehitysvaiheelle on tekemällä oppiminen, ja tällöin muodostuu ahkeruuden ja osaamisen perusvoimat. (Toivio & Nordling 2013, 99.) Tässä iässä lapselle voi antaa pieniä vastuutehtäviä tai tukea vertaisohjaajana toimiseen. Näin lapsi saa kokemuksen onnistumisesta ja omasta osaamisestaan sekä tunteen siitä, että hän on arvokas.

Kompromissit, häviäminen, pettymykset ja esimerkiksi tavaroiden jakaminen saattavat aiheuttaa ristiriitoja ryhmässä. Näitä tulisi lasten kanssa opetella, mutta se vaatii harjoittelua. Erilaiset konfliktitilanteet, kuten riidat ja tappelut, ovat ohjaajan vastuulla. Toisten kiusaamiseen tulee puuttua välittömästi. (Alijoki & Pihlaja 2012, 269–271.) Alijoki ja Pihlaja (2012, 269–270) viittaavat Cacciatoreen (2008), joka painottaa sitä, että oikeanlaista, väkivallatonta käyttäytymistä tulee opetella lapsen kanssa vasta silloin, kun tilanne ja lapsi ovat rauhoittuneet. Jotta ohjat pysyvät ohjaajan, ei lasten käsissä, on ohjaajan läsnäolo ryhmän johtajana välttämätöntä. On tärkeää puhua lasten kanssa säännöistä ja asettaa turvallisia rajoja. Sääntöjen noudattamista opetellaan yhdessä lasten kanssa niin, että niitä käydään läpi uudestaan tarpeen tullen. Sääntöjen noudattamista voidaan opetella muun muassa kuvien avulla, esimerkiksi piirtämällä säännöt taululle. Tämä auttaa lasta muistamaan säännöt paremmin. (Alijoki & Pihlaja 2012, 271.)

Lapsen kanssa tulisi kriittisesti arvioida hänen tutkimisensa edistymistä, esimerkiksi asettamalla uusia tavoitteita. Asioiden pelkkä tarkastelu ja havainnointi eivät riitä tukemaan lapsen syvällisempää ymmärrystä maailmasta, vaan lapsen tarvitsee tehdä kysymyksiä ja saada vastauksia sekä luoda selityksiä eri ilmiöistä. Tavoitteena on havaita mahdolliset ristiriidat omien käsitysten ja uuden tiedon välillä. (Lipponen 2012, 36.) Tällä tavoin lapsi rakentaa omaa maailmankuvaansa. Tutkiva oppiminen ei ole yksilöllistä, vaan tietoa ja omaa oppimista pyritään jakamaan muiden kanssa. Ohjaavan aikuisen tulee kannustaa lapsia yhteistyöhön muiden kanssa. (Lipponen 2012, 36–37.) Lasten kanssa opitaan siis ryhmässä, toisten kanssa. Lapsen omaa oppimista ja hänen saamaansa uutta tietoa jaetaan muille lapsille. Näin muutkin lapset voivat käyttää toisen saamaa tietoa hyväksi omassa oppimisessaan. Tätä voisi kutsua niin sanotuksi jaetuksi oppimiseksi. Ohjaajan rooli tutkivassa oppimisessa on merkittävä koko prosessin ajan (Lipponen 2012, 37).

Lasten ohjaamisessa on tärkeää asettaa rajat ja keskustella lasten kanssa toisten kanssa toimimisesta opetellen näin sosiaalisia taitoja. Sosiaalisia taitoja opetellaan muun muassa kunnioittamalla ja arvostamalla toisia ihmisiä. Yksi tärkeä tähän liittyvä asia on erilaisuuden hyväksyminen. Lapsi itse tulee myös nähdä tasavertaisena ryhmän jäsenenä. Lapsen on tärkeää saada kokea olevansa hyvä kaveri muille. Lapsen on siis tärkeää saada muodostaa yhteisiä leikkejä myös eri-ikäisten kanssa. Lapsen identiteetin kehittymisen kannalta on tärkeää kuitenkin lisäksi leikkiä oman ikäisten ja samaa sukupuolta olevien lasten kanssa. (Alijoki & Pihlaja 2012, 269–270.) Alijoki ja Pihlaja (2012, 269–270) viittaavat Cacciatoreen (2008), jonka mukaan yhteisen leikin kehittämisessä tulee kuitenkin huomioida lasten erilaisuus. Jotkut lapset haluavat olla yksin ja seurata toisten lasten leikkiä kauempaa. Jos lapsi ei koe tilannetta harmilliseksi, ei tällaiseen tilanteeseen ole välttämättä tarvetta puuttua. (Alijoki & Pihlaja 2012, 269–270.)

Lapsen tulee aina voida luottaa ryhmän aikuisiin. Ohjaaja on lapselle turva, ja turvallisuuden tunteen ansiosta lapsi uskaltaa yrittää selviytyä tilanteista omatoimisesti. Luottamus ohjaajaan ei synny itsestään, vaan se vaatii työtä. Tärkeää ohjauksessa on luottamuksen syntymisen kannalta johdonmukaisuus, jotta lapsi oppii tietämään, mitä mistäkin seuraa. Ohjaajan tulee osoittaa, että hän arvostaa lasta. Lapsi tarvitsee tukea ja kannustusta, kun hän epäonnistuu. Ohjaajan on tärkeää tukea lapsia onnistumaan. Ohjaajan tehtävänä on myös välttää liikoja konflikteja, ja näin ehkäistä lapsen mielen pahoittamista liian usein. Lapsi ei myöskään aina itse osaa kysyä neuvoa, mikä vaatii ohjaajalta herkkyyttä lapsen ja tilanteen huomioimisessa. Ohjaajan tulee huomioida myös se, että jotkut lapset tarvitsevat huomiota enemmän kuin muut. (Alijoki & Pihlaja 2012, 272.) Opintojemme myötä tiedämme, että kyse on sensitiivisyydestä, joka on lapsen tunnetilojen tunnistamista ja niihin

vastaamista. Sensitiivinen ohjaaja arvostaa ja kunnioittaa lasta osoittamalla kiintymystä, rohkaisemalla ja kehumalla lasta. Hän näkee jokaisen lapsen erityisenä ja ottaa vastuun omista tekemisistään eli osaa myöntää lapsille toimineensa epäviisaasti. Sensitiivinen ohjaaja osaa kiittää ja antaa lapsen oppia lapsen lailla.

4 KEHITYSHANKKEEN TOTEUTTAMINEN

Saimme työn aiheen yhteistyökumppaniltamme, Oulun 4H-yhdistykseltä. Opinnäytetyönämme toteutimme 4H-järjestölle oppaan nuorille ohjaajille lasten ohjaamisesta luonnossa. Tässä luvussa kerromme opinnäytetyön lähtökohdista, tavoitteista ja toteutuksesta. Toteutuksen lähtökohtina ovat holistinen ihmiskäsitys sekä 4H:n toiminnan kehittäminen. Tuotteen toteutuksessa käytämme hyödyksi Jämsän ja Mannisen (2000) tuotteen kehitysvaiheita.

4.1 Opinnäytetyön lähtökohdat

Kehityshankkeemme lähtökohtaisena periaatteena on holistinen ihmiskäsitys. Holistisen ihmiskäsityksen mukaan ihmisen kolme olemassaolon muotoa ovat kehollisuus, tajunnallisuus ja situationaalisuus (Rauhala 2005, 32). Kehollisuus on kaikkea sitä, mistä ihminen koostuu – soluja ja erilaisia elintoimintoja. Tajunnallisuus taas on kaikkea sitä, mitä ihminen kokee psyykkisessä ja henkisessä maailmassaan: tuntee, kokee, aistii. Situationaalisuus on taas sitä, miten ihminen on sidoksissa omaan elinpiiriinsä ja ympäristöönsä, kuten perheeseen, harrastuksiin, kulttuuriin, kasvuympäristöön sekä ilmastoon. Nämä kaikki ihmisen eri olemuspuolet ovat jatkuvasti sidoksissa ja vastavuoroisessa suhteessa toisiinsa. (Rauhala 2005; 34–36, 38, 48–49.) Holistisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen nähdään kokonaisvaltaisena, yksilöllisenä ja ainutkertaisena, kaikkeen sitoutuneena yksilönä, omine tarpeineen, ihmissuhteineen ja elämän historioineen. Ihmistä voi ymmärtää hänen kehollisuutensa, tajunnallisuutensa ja situaationsa huomioon ottaen – hän on arvokas juuri sellaisenaan kuin on.

Opinnäytetyömme tehtävänä oli luoda opas nuorille lasten ohjaamisesta luonnossa. Tarkoituksena oli kehittää 4H-järjestön toimintaa ja luoda hyödyllinen tuote niin paikallisen yhdistyksen kuin valtakunnallisen järjestönkin käyttöön. Opinnäytetyömme on projektiluontoinen. Käytämme tuoteprojektin toteuttamisessa hyödyksi Jämsän ja Mannisen (2000, 28) tuotekehityksen perusvaiheita. Näitä ovat kehittämistarpeen tunnistaminen, ideointivaihe, luonnosteluvaihe sekä tuotteen kehittäminen ja viimeistely. Vaiheet voivat toteutua osittain samanaikaisesti. (Jämsä & Manninen 2000, 28.) Tuotekehittelyn lähtökohtana ovat 4H-järjestön arvot ja periaatteet.

4.2 Kehityshankkeen tavoitteet

Kohderyhmänämme ovat jo 4H-yhdistyksessä toimivat nuoret sekä sellaiset nuoret, jotka oppaan innostamana saadaan mukaan 4H:n toimintaan. Välitön tavoitteemme oli tehdä 4H-järjestölle opas nuorille lasten ohjaamisesta luonnossa. Kehitystavoitteena oli innostaa ja motivoida nuoria 4H-toimintaan ja luonnossa liikkumiseen. Tähän tavoitteeseen pyrittiin niin, että oppaasta tehtiin kiinnostava ja käytännöllinen. Oppaan oli tarkoitus sisältää erimerkiksi leikkejä, vinkkejä ohjaustilanteisiin ja rohkaisua ohjaajana toimimiseen – ohjaajana olo on rentoa ja kivaa. Kehitystavoitteena oli toisaalta luoda 4H:n työntekijöille hyödyllinen työkalu, jonka avulla he voivat innostaa nuoria luonnossa toimimiseen sekä kehittämään omaa toimintaansa, toisaalta lasten kehityksen tukeminen vertaistuen avulla. Tavoitteeseen kehittää hyödyllinen työkalu, päästiin luomalla opas luotettavaan, ajankohtaiseen sekä kokemustietoon perustuen.

Muita tavoitteita oli edistää nuorten itsenäisyyttä, elämysten ja haasteiden kautta oppiminen sekä osallisuuden, onnistumisen kokemusten ja itsensä tärkeäksi kokemisen mahdollistaminen. Näihin tavoitteisiin päästään tarjoamalla nuorelle vastuuta lapsen ohjaamisesta. Pohjalla on luottamus nuoreen ja hänen osaamiseensa. Tämän kaltaisen toiminnan pidemmän aikavälin tavoitteena on välittää lasten ja nuorten kautta tietoa luonnon merkityksestä yli sukupolvien. Tavoitteeseen päästään oppaasta saadun tiedon ja kokemusten jäsentämisen seurauksena. Lasten ja nuorten toivotaan ottavan luonnossa liikkumisen osaksi omaa ideologiaansa. Näin tietoa halutaan jakaa eteenpäin vertaisille, omille lapsille ja niin edelleen.

Omia tavoitteitamme oli opinnäytetyön kautta oppia ohjauksen merkityksestä, ikäkausien huomioidmisesta toiminnassa ja saada hyödyllistä tietoa luonnon merkityksestä ihmisen mielenterveyden positiiviselle kehitykselle. Lisäksi tavoitteenamme on syventää sosionomin kompetensseja eli pätevyyttä. Kompetensseista erityisesti tärkeimpiä olivat kehittämämme tuotteen kannalta sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen sekä innovaatio-, kehittämis- ja johtamisosaaminen (Oamk 2016, viitattu 10.03.2016). Innovaatio- ja kehittämistoimintaosaamista on muun muassa kehittämishankkeet, joissa hyödynnetään alan olemassa olevaa tietoa. Tähän koemme opinnäytetyöprosessimme aikana saaneemme oppia. Koemme, että opinnäytetyöprosessi on lisännyt tietojamme ja taitojamme niin tuotteen kehittämiseen kuin sosionomin työhömmekin. Eettinen ja asiakastyön osaaminen vahvistui muun muassa tietoperustan kokoamisen aikana, uuteen tietoon perehtymisen seurauksena. Tarjosimme myös haastateltavillemme ohjaajille mahdollisuuden vai-

kuttaa opinnäytetyönämme tehtävän oppaan kehittämiseen. Opimme lisäksi paljon luonnon hyödyntämisestä ja arvostamisesta, lasten ohjaamisesta ja ekologisesta ajattelutavasta työssämme. Opinnäytetyöprosessi vahvisti myös yhteistyötaitojamme ja osaamista hyödyntää kunkin vahvuuksia yhteiseksi hyväksi.

4.3 Oppaan toteuttaminen

Otimme yhteyttä Oulun 4H-yhdistykseen opinnäytetyömme puitteissa ja tiedustelimme, olisiko heillä mahdollisesti tarvetta jonkinlaiselle tuotteelle. He olivat heti kiinnostuneita yhteistyöstä ja sovimme tapaamisesta 15.10.2015. Tapaamisessa keskustelimme siitä, minkälaisia kehittämistarpeita heillä olisi, joihin voisimme opinnäytetyömme kautta vastata. Kehittämistarpeen tunnistamisen vaihe alkoi siis tässä vaiheessa. Ilmeni, että oululaiset nuoret olisi hyvä saada mukaan yhdistyksen toimintaan. Työntekijät olivat kiinnostuneita niin sanotusta vertaisoppijuudesta, kummiudesta tai mentoritoiminnasta, jossa nuori olisi vertaisena lapselle, sekä metsän merkityksestä ihmiselle. He ehdottivat nämä erilaiset asiat yhdistävää toimintaa. Kun varmuus kehittämistarpeesta on saatu, käynnistyy ideointiprosessi (Jämsä & Manninen 2000, 35). Varsinainen ideointiprosessi alkoi ensimmäisen yhteiskumppanin kanssa tapaamisen jälkeen. Olimme hyvin kiinnostuneita yhteiskumppanimme ehdottamista aiheista heti alusta pitäen. Aloimme rajata ja täsmentää opinnäytetyömme aihetta tapaamisessa saatujen ajatusten perusteella. Aluksi puhuimme erityisesti metsästä luontoympäristönä, mutta tietoperustan laatimisen aikana laajensimme näkemyksen ihmisen nykyisen elinympäristön mukaisesti monimuotoiseksi luontokäsitykseksi. Luontoa on kaupungissakin, niin kuin tietoperustammekin osoittaa.

Keskustelumme aikana oli puhetta tarpeeseen vastaamisen keinoista, joten ideavaihe alkoi samaan aikaan. Kehittyi idea mainoksentyyppisestä oppaasta nuorille, jotka eivät tiedä 4H:n toiminnasta, sekä toiminnasta kiinnostuneille tai jo toiminnassa mukana oleville nuorille. Opas sisältäisi ohjeita lasten ohjaamiseen ja luonnossa toimimiseen. Jämsän ja Mannisen (2000, 30) mukaan tuotteen kehittelyn tavoitteena on luoda täysin uusi materiaallinen tuote vastaamaan nykyisen tai uuden asiakaskunnan tarpeita. Oulun 4H-yhdistyksen toiveena on tavoittaa nimenomaan myös nuoria, jotka eivät vielä ole olleet toiminnassa mukana. Oppaalla voitaisiin saada nuoria kiinnostumaan 4H-yhdistyksen toiminnasta. Oulun 4H-yhdistyksen työntekijöiden kanssa keskustellessamme tuli ilmi, että juuri opas olisi tarpeenmukaisin toteutusmuoto nuorten innostamiseksi mukaan toimintaan. Näimme, että paperisen, pienikokoisen oppaan vahvuudet ovat siinä, että se on

jaettavissa helposti ja nopeasti, sen saa ottaa mukaansa ja palata asiaan myöhemmin. Sisällöltään napakka opas herättää mielenkiinnon ja asiasta voi halutessaan hakea lisää tietoa esimerkiksi yhteystietojen kautta. Todellisuudessa paperinen versio ei välttämättä nykypäivänä tavoita kovin suurta määrää näin nuoren ikäluokan ihmisiä, joten sosiaalinen media ja internet ovat nykyisin välittömin kanava, jolla nuoret helposti tavoitetaan. Tämän vuoksi oppaan sisältö jaetaan myös järjestön internetsivuilla ja sosiaalisessa mediassa.

Tuotteen luonnosteluvaihe käynnistyy, kun on päätetty siitä, millainen tuote on tarkoitus tehdä. Luonnosteluvaiheessa pohditaan tuotteen suunnittelua ja valmistamista ohjaavia erilaisia näkökohdista ja tekijöitä, kuten asiakasprofiilia, tuotteen asiasisältöä, arvoja ja periaatteita sekä toimintaympäristöä. (Jämsä & Manninen 2000, 43.) Meillä luonnosteluvaihe alkoi ensin tietoperustan keräämisellä ja kokoamisella. Oppaan luomiseksi oli olennaista perehtyä muun muassa ympäristökasvatukseen, lasten ja nuorten erityispiirteisiin sekä tuotteen kehitysvaiheisiin. Meidän tuli työssämme ottaa huomioon 4H:n arvot ja periaatteet myös asiasisällön ja tyylin valinnassa. Opinnäytetyön tietoperusta oli pääosin valmis maaliskuussa 2016, mutta sen jälkeen sitä on hiottu ja lisätty tietoa jonkin verran. Luonnosteluvaiheessa kartoitimme välittömät, kehitys- ja pitkän aikavälin tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi. Valitsimme myös eri vaiheissa käytettävät ratkaisuvaihtoehdot tuotteen aikaan saamiseksi. Vastaamme itse oppaaseen tulevista kuvista ja tekstistä, mutta visuaalisesta toteutuksesta vastaa 4H-liiton graafikko. 4H:lla on oma visuaalinen ilme, joten oppaan tulee olla yhtenevä aikaisemman materiaalin kanssa.

Tietoperustan ja omien ajatustemme tueksi haastattelimme kahta nuorta 4H-kerhonohjaajaa ottaaksemme huomioon heidän näkemyksensä ja kokemuksensa tuotteen kehittämisessä. Halusimme kuulla nuoria ja ottaa heidät mukaan oppaan suunnitteluprosessiin. Näin osallistimme nuoret mukaan toimintaan. Haastattelussa saimme pohjaa sille, mitä oppaassa tulisi käsitellä, jotta siitä olisi hyötyä nuorille lasten ohjaamisessa luonnossa. Saimme vahvistusta omille ajatuksillemme oppaan mahdollisesta sisällöstä ja oppaan hyödyllisyydestä. Nuoret innostuivat suunnitelmistamme luoda opas. Heidän mielestään idea on hyvä ja opas tarpeellinen. Sekä muutaman vuoden kerhonohjaajana toiminut, että noin puolen vuoden ajan ohjaajana toiminut kertoivat, että opas olisi varmasti hyödyllinen toiminnasta kiinnostuneille. Lyhyemmän aikaa toimineen ohjaajan mielestä myös hänelle kerhonohjaajana voisi oppaasta olla vielä hyötyä. Ohjaajien kanssa keskustellessamme tuli esille korostetusti, että kerhossa on tärkeää joustaa suunnitelmissa ja olla aina jonkin varasuunnitelma. Ohjaajat kertoivat siitä, kuinka lapset ovat otettuja siitä, että he saavat ohjaajalta pieniä vas-

tuutehtäviä. Haastateltaviemme nuorten mielestä tulevien ohjaajien on tärkeää tiedostaa, että lapsilla on tapana testata uutta ohjaajaa. Siksi varsinkin aluksi kerhono ohjaajan on tärkeä pysyä jämmäkänä ja johdonmukaisena. Ohjaajat jakoivat vinkkejä luonnon materiaalien ja ympäristöjen hyödyntämisestä. Tapaamisemme aikana nuoret keskustelivat keskenään kerhokokemuksistaan ja huomasivat, kuinka tärkeää vertaistuki ohjaajien kesken on ja kaipasivat mahdollisuuksia jakaa kokemuksiaan.

Informaation välittämiseen tarkoitetun tuotteen keskeisin sisältö muodostuu täsmällisesti ja ymmärrettävästi kerrotuista tosiasioista vastaanottajan tiedontarve huomioiden. Painotuotteen kehittämissä vaiheissa sen asiasisällössä on hyvä ottaa huomioon kenelle ja missä tarkoituksessa ja laajuudessa tietoa välitetään. Lukijan on ymmärrettävä teksti ensilukemalta. Selkeä ydinajatus, jäsentely ja otsikoiden muotoilu selkeyttävät kokonaisuutta. Keskeisiä haasteita informaation välittämiseen tarkoitetulla tuotteella ovat asiasisällön määrä ja valinta sekä tiedon muuttuminen ja vanhentuminen. Tuotteistamisessa on tärkeää myös ympäristöasioiden huomioiminen. (Jämsä & Manninen 2000; 54, 56, 115.) Tiedon muuttumisen näkökulmasta on hyvä, että oppaan lopullisesta ulkonäöstä huolehti 4H-liiton graafinen osasto. Tämä mahdollistaa oppaan asiasisällön ja ulkoasun päivittämisen tiedon tai esimerkiksi organisaation ilmeen muuttuessa, ja sitä voidaan painaa lisää tarpeen mukaan. Tämä on myös kestävä kehityksen periaatteiden mukaista — tieto ei vanhene ja tulostettuja, vanhentuneita oppaita ei päädy kierrätykseen.

Oppaaseen ei merkitty lähteitä sen luettavuuden, käyttötarkoituksen ja käyttäjäryhmän vuoksi. Oppaan tuli olla ulkonäöltään yksinkertainen, ja tekstin oli oltava napakka, jotta se on nopeasti luettavissa. Lähteitä olisi ollut myös mahdoton eritellä, koska oppaan sisältö on kooste sisäistämämme tiedosta opinnäytetyömme tietoperustan, nuorten ohjaajien haastattelun sekä jo aiemman osaamisemme pohjalta. Oppaan tekstin persoonamuoto vaihtelee, sillä emme halunneet, että tekstistä tulisi liian kuormittava lukijalle. Tarkoituksena oli löytää tasapaino teoreettisen tiedon ja innostavan, houkuttelevan tyylin välille. Oppaassa esitellään sitä, mitkä ovat hyvän ohjaajan piirteitä, mutta ei ole tarkoituksen mukaista, että lukija kokee paineita täydellisyydestä.

Tuotteen kehittelyn eri vaiheissa tarvitaan palautetta ja arviointia. Valmisteluvaiheessa on hyvä kysyä palautetta tuotteesta. Arvioijina voivat toimia tuotteen tilaajat ja asiakkaat, mutta koska tuote on heille tuttu kritiikki voi jäädä vähäiseksi. Tämän vuoksi on hyvä hankkia palautetta sellaisilta

henkilöiltä jotka eivät tunne tuotetta ennestään. (Jämsä & Manninen 2000, 80.) Kokosimme ensimmäisen version oppaasta elokuussa 2016 ja pyysimme siitä mielipiteitä ensiksi yhteistyökumppaniltamme ja ohjaavilta opettajilta. Saimme rohkaisevaa palautetta ja pieniä muutosehdotuksia.

Viimeistelyvaihe alkaa tuotteen valmistumisen jälkeen saatujen palautteiden jälkeen. Viimeistely sisältää yksityiskohtien hiomista esimerkiksi palautteiden perusteella (Jämsä & Manninen 2000, 81.) Pyysimme yhteistyökumppaniltamme ja opettajilta saamiemme palautteiden perusteella hiotusta oppaasta palautetta myös henkilöiltä, jotka eivät olleet prosessissa aiemmin mukana. Valitsemamme henkilöt olivat nuorison kanssa työskentelevä yhteisöpedagogi, ympäristökasvatukseen erikoistunut lastentarhanopettaja sekä perhepäivähoitaja. Aloimme viimeistellä tuotetta sen jälkeen, kun palautteet oli kerätty. Oli hyvä, että opasta tarkastelivat myös ulkopuoliset lukijat, sillä he huomasivat kysyä tarkennuksia kohtiin, jotka meiltä oli jäänyt huomaamatta. Esimerkiksi kansisivulle lisättiin alaotsikko kuvaamaan selkeämmin oppaan käyttötarkoitusta ja sisältöä.

Oppaan viimeistelyn jälkeen pyysimme palautetta oppaasta tuotteen tilaajilta ja jo tuotteen alkuvaiheessa haastattelemltamme nuorilta ohjaajilta arvioidaksemme tuotteen hyödyllisyyttä ja toimivuutta. Heidän mielestään opas on innostava ja tarkoituksenmukainen. Yhteistyökumppanimme mukaan oppaalle on todella käyttöä ja se on hyödyllinen niin työntekijöille kuin ohjaajillekin, ei pelkästään Oulun yhdistyksessä vaan ympäri Suomen. Opas vastaa tarpeeseen, sillä järjestö on kehittämässä luonnon ja nuorisotyön korostamista toiminnassaan. Lisäksi saimme positiivista palautetta oppaan tekstin muodosta. Pidemmän aikaa toiminut kerhonohjaaja kertoi myös oppaan olevan aidosti innostava ja hyödyllinen. Hänen mielestään olemme onnistuneet luomaan tiiviin mutta informatiivisen tietopaketin, joka inspiroi lähtemään lasten kanssa luontoon.

Tarkoituksenamme oli luoda oppaaseen teksti, hahmotella sisällön asettelu ja valita siihen käytettäväksi muutamia ottamiamme valokuvia, joista 4H-järjestön graafikko loisi järjestön ilmeen mukaisen lopullisen oppaan. Lähetimme omalta osaltamme valmiin oppaan (liite 1) tekstisisältöineen ja kuvineen 4H-järjestön graafiselle osastolle lokakuussa 2016. Valitettavasti työtämme ei ehditty saada lopulliseen muotoonsa ennen opinnäytetyömme valmistumista, joten opas julkistetaan vasta myöhemmin. Paperille tulostettavan oppaan lisäksi opas julkaistaan verkossa ja yhdistetään linkit sivuille, joista voi saada halutessaan enemmän tietoa aiheesta. Opasta jaetaan 4H-yhdistysten työntekijöiden yhteisessä intrassa, jolloin se leviää kaikkien yhdistysten vapaaseen käyttöön. Lisäksi opas jaetaan järjestön sosiaalisen median sivustoilla. Raportti valmistui marraskuun alussa 2016.

5 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli luoda 4H-järjestölle käytännöllinen työkalu, ja innostaa sekä kannustaa nuoria ohjaajana toimimiseen luonnossa. Saamiemme palautteiden perusteella olemme luoneet oppaan, joka vastaa näihin tavoitteisiin. Oppaan kohderyhmä on laaja, sillä halusimme sen olevan houkuttava mainos nuorille, jotka eivät ole vielä aiemmin kuulleet 4H-toiminnasta. Lisäksi olisi hienoa, jos opas voisi olla tukena suunnittelu- ja toteutusvaiheessa myös heille, jotka ovat jo alkaneet kerhonohtajiksi. Opas voi houkuttaa uusia osallistujia joko passiivisesti paperisena esitteenä tai nettisivuilta luettuna, tai sitten 4H-yhdistyksen työntekijöiden konkreettisenä apuvälineenä toimintaa esitellessään.

Toivomme todella, että nuoret tarttuvat mahdollisuuteen ja saavat elämyksiä ja kokemusta kerhonohtamisesta, lasten kanssa toimimisesta ja ammentavat hyvää oloa luonnosta. Pitkänaikavälin tavoitteisiin emme opinnäytetyöllämme harmiksemme tietenkään saaneet vastauksia. Jää nähtäväksi, miten opas käytännössä tulee toimimaan, palveleeko tai tavoittaako se kaikkia nuoria, joita haluaisimme oppaalla tavoittaa. Koemme tärkeäksi, että olisikin hyvä jatkokehityksenä tutkia oppaan hyödyllisyyttä nuorten tavoitettavuuden kannalta sekä opasta hyödyllisenä apuvälineenä 4H-yhdistyksessä.

Aluksi ajattelimme, että yksi opinnäytetyömme tärkeimmistä teemoista olisi lapsen ja nuoren ohjaajan vertaisuus. Prosessin aikana ajatus vertaisuudesta kuitenkin täsmentyi. Päädyimme olemaan nostamatta lapsen ja nuoren vertaissuhdetta niin merkittävään osaan kuin aluksi oli tarkoitus. Koska ohjaajan tulee olla täysi-ikäinen, otimme käyttöön käsitteen vastuuhjaaja siitä ohjaajasta, joka vastaa kerhon toiminnasta ja suunnittelusta. Käsitteellä vertaisohjaaja viittasimme kerholaiseen, jolle vastuuhjaaja voi antaa pieniä vastuutehtäviä. Tässä toteutuu vertaissuhde saman ikäisempien lasten kesken. Myös jo ohjaajia haastatellessamme tuli ilmi vertaistuen merkitys. He huomasivat itsekkin kaivanneensa jotakuta, jolla olisi ymmärrystä kerhossa toimimisesta ja siellä kohtaamistaan haasteista. Ajattelimmekin, että 4H:n nuorille ohjaajille voisi järjestää tapahtumia ja tilaisuuksia, jossa he voisivat tutustua toisiinsa ja saada vertaistukea ja vinkkejä kerhon toimintaan. Yhdistys voisi tehdä yhteistyötä esimerkiksi sosionomiopiskelijoiden kanssa sopivan opintojakson yhteydessä. Myös kerhojen kehittäminen voi olla rikkaampaa, kun toimintaa ideoidaan yhdessä. Pohdimmekin, että tässä olisi yksi mahdollinen kehittämisidea, jolla saataisiin tuettua ohjaajien jakamista työssään sekä yhteenkuuluvuutta johonkin yhteisöön.

Lopulta huomasimme oppineemme vertaistuen merkityksestä laajemmalti prosessin aikana. Näimme, kuinka yhteydenpito vertaisten kesken on tärkeää myös nuorille ohjaajille. Lisäksi opimme henkilökohtaisesti vertaistuen arvokkuudesta opinnäytetyöprosessissa, kun opiskelutoverien kesken jaoimme kokemuksia ja tietoa ja ratkoimme epäselvyyksiä.

Tietoperustan rakentaminen oli aluksi todella haastavaa, sillä takerruimme aluksi kohtaamiimme haasteisiin. Niitä olivat muun muassa kummikäsitteen avaaminen, ohjaajien täysi-ikäisyys ja vertaisuuden käsite. Tietoperustan hajanaisuus muodostui kuitenkin prosessin edetessä luontevaksi kokonaisuudeksi muokkaamisen ja hiomisen myötä. Jouduimme kuitenkin suhteellisen vähän poistamaan kirjoittamaamme tekstiä, enemmänkin lisäsimme täsmentäviä seikkoja ja lähteitä vuoropuhelua sekä tiedon objektiivisuutta lisätäksemme. Täsmällisten avainsanojen miettiminen oli haasteellista.

Tekstin tuottamisessa tärkeänä osana oli opettajien sekä yhteistyökumppanin tuki opinnäytetyöprosessin aikana. Meidän ja yhteistyökumppanimme, Oulun 4H-yhdistyksen työntekijän Mirja Kaartisen, välille muodostui vuorovaikutteinen, lämmin yhteistyösuhde. Saimme kannustusta ja paljon apua niin tietoperustan kirjoittamiseen kuin oppaan luomiseenkin. Ohjaavilta opettajilta saimme hyviä ohjeita siihen, että työstämme tuli johdonmukainen, selkeä sekä kattava.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessi on ollut haastava, mutta toisaalta hyvin antoisa ja innostavakin. Haastetta lisäsi toisen opinnäytetyöntekijän lapsen syntymä prosessin keskellä, sekä eriaikaiset harjoittelut ja opiskelut. Olimme kuitenkin tietoisia näiden seikkojen mahdollisista vaikutuksista jo aloittaessamme yhteistyötämme, joten osasimme asennoitua joustavasti prosessin erillaiseen etenemiseen ja sopia määräajoista niiden puitteissa. Yhteisten tapaamisaikojen löytämisen haasteellisuuden vuoksi kirjoitimmekin varsinkin aluksi opinnäytetyömme tietoperustaa itsenäisesti pilvipalvelussa, johon kummallakin oli muokkaamisoikeus. Esitimme toisillemme muokausehdotuksia tekstiin lisäämällä tekstitiedostoon kommentteja sekä keskustelemalla niistä WhatsApp-keskustelun välityksellä ja puhelimitse. Koimme tämän meille sopivaksi työskentelytavaksi.

Loppuvaiheessa kuitenkin kirjoitimme opinnäytetyötämme pääosin yhdessä ja loimme oppaan sisällön yhdessä ideoiden monen eri version kautta tiivistäen ja tarkentaen. Se osoittautui hyvin tehokkaaksi, ja saimmekin opinnäytetyötämme vauhdikkaasti eteenpäin. Opinnäytetyötä tehdessämme ja toisiimme tutustuessamme huomasimme kummankin osapuolen vahvuudet ja niiden

vaikutuksen yhteistyöhön. Olemme kuitenkin joutuneet tekemään jälkeinpäin ison työn tekstin yhtenäistämässä. Opimme työskentelemään yhdessä, jakamaan tehtäviä ja tekemään kompromisseja.

Tuotteen kehittämisen lisäksi opinnäytetyöprosessi opetti meitä arvostamaan luontoa ja jakamaan ekologista ajattelutapaa niin tulevassa työssämme kuin yksityiselämässämmekin. Toivomme todella, että yhä useampi ihminen tämän myötä huomaa luonnon merkityksen ja kuinka se tuo iloa ja jaksamista omaan elämään. Uskomme opinnäytetyöprosessin vahvasti tukevan meidän työtämme tulevina sosiaalialan ammattilaisina, ja osaamistamme hyödyntää tietouttamme tulevassa työssämme.

Opinnäytetyömme aihe on ajankohtainen, sillä ihmiset ovat yhä enemmän vieraantumassa luonnosta ja ekologisesta ajattelutavasta. Ekologinen ajattelu on onneksi noussut kuluttamisessa suosioon, mutta sisäistettynä elämäntapana se koskee yhä harvempaa kaupunkiasujaa. Ekologisuutta toteutetaan omin – ei luonnon ehdoin. Ekologisen ajattelutavan sekä luonnon arvostamisen siirtäminen tuleville sukupolville on yhä tärkeämpää. Siksi halusimmekin tarttua tähän haasteeseen luomalla nuorille kiinnostavan oppaan luonnon merkityksestä, jotta he ymmärtäisivät vastuullisuutta ja luonnon arvostamista. Halusimme myös korostaa sitä, miten kerholaisten vieminen ulos tutkimaan ympäristöään ei ole sen haastavampaa kuin sisällä leikkiminenkään. On myös tärkeää huomata, ettei rakennettu ja tiettyyn käyttötarkoitukseen suunniteltu ympäristö aina ole lapsen kannalta paras vaihtoehto. Uudet leikkipuistot ja ulkoilualueet valmiine virikkeineen kiinnostavat ehkä aikuisia, mutta lapsen mielikuvitus ja luovuus saa tilaa, kun leikin ja välineet saa luoda itse ja tilaa vapaaseen liikkumiseen on tarpeeksi.

Opinnäytetyömme edetessä kohderyhmämme on periaatteessa laajentunut. Opinnäytetyöstämme eivät hyödy pelkästään 4H-järjestön nuoret kerhonojajaajat, vaan kaikki sen tavoittavat henkilöt. Toivommekin, että jokainen, jonka tämä opas tai opinnäytetyö tavoittaa, oppisi jotain ekologisuudesta ja luonnon arvostamisesta omassa elämässään. Olemmehan me osa luontoa ja se osa meitä.

LÄHTEET

Alijoki, A. & Pihlaja, P. 2012. Pedagogiset rakenteet ja ratkaisut lasten erityisten tuen tarpeiden näkökulmasta. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell Oy, 269–272.

Arvonen, S. 2015. Metsämieli - Kehon ja mielen kuntosali. Helsinki: Metsäkustannus oy.

Arvonen, S. 2014. Metsämieli - Luonnollinen menetelmä mielen taitoihin. Helsinki: Metsäkustannus oy.

Aura, S., Horelli, L. & Korpela, K. 1997. Ympäristöpsykologian perusteet. Porvoo: WSOY.

Cantell, H. & Koskinen, S. 2004. Teoksessa H. Cantell (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 62–68.

Dunderfelt T. 1999. Elämänkaari psykologia. Porvoo: WSOY.

Freese H. 1992. Lapset ovat filosofeja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Helenius J. & Salovaara R. 2006. Koulujen kummitoiminnan opas. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Himberg, L. & Jauhiainen, R. 1998. Suhteita: minä, me ja muut. Helsinki: WSOY.

Hirvonen, M. 2003. Saatteeksi. Teoksessa M. Hirvonen (toim.) Matkalla metsään. Käsikirja 7-12-vuotiaiden retkeilyyn. Helsinki: Edita, 5-6.

Horelli, L. 1992. Lapset ympäristön tutkijoina. Menetelmäopas kasvattajille. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Horelli L. & Vepsä K. 1995. Ympäristön lapsipuolet. Helsinki: Itsenäisyyden lastenrahaston säätiö

Jämsä, K. & Manninen, E. 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kaartinen, M. 2016. Oppariasiaa. Lapsi- ja nuorisotyön koordinaattori, Oulun 4H-yhdistys. Sähköpostiviesti 7.11.2016.

Kalliala, M. 1999. Enkeilprinsessa ja itsari liukumäessä - Leikkikulttuuri ja yhteiskunnan murros. Tampere: Gaudeamus.

Koskinen, S. 2010. Lähiympäristöön vaikuttavaa ympäristökasvatusta. Teoksessa Koskinen, S. (toim.) Lapset ja nuoret ympäristökansalaisina – Ympäristökasvatuksen näkökulma osallistumiseen. Helsinki: Hakapaino oy, 129.

Kurki, L., 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen -tiivistelmä kirjasta. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. Viitattu 12.11.2015, http://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/osallistuminen_ja_vai_kuttaminen/sosiokulttuurinen_innostaminen

Kurki, L., 2010. Nuorisokasvatus sosiokulttuurisen innostamisen kehyksessä. Teoksessa Nivala, E. & Saastamoinen, M. (toim.) Nuorisokasvatuksen teoria – perusteita ja puheenvuoroja. Helsinki: Yliopistopaino, 205

Lappalainen, A. 1995. Ympäristövastuullisuuden suggestiopohjaisen pedagogiikan keinoin. Teoksessa Ojanen, S. & Rikkinen, H. (toim.) Opettaja ympäristökasvattajana. Helsinki: WSOY

Lipponen L. 2012. Tutkivaoppiminen varhaispedagogiikassa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell Oy, 31–37.

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2013. Kaveritaidot kaikille - opas luokanopettajalle.

Metsämieli 2016. Palvelut. Viitattu 8.9.2016, <http://www.metsamieli.fi/Palvelut/>.

Morton, T. 2009. Ecology without nature – Rethinking Environmental Aesthetics. Cambridge and London: Harvard university press.

Nordström, H. 2004. Ympäristökasvatuksen toimintamalleja. Teoksessa H. Cantell (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 116–128.

Oamk. 2016. Osaamisprofiili. Sosiaalialan tutkinto-ohjelma. Viitattu 10.03.2016.
<http://www.oamk.fi/opinto-opas/koulutusohjelmat/?sivu=osaamisprofiili&opas=2013-2014&code=5007>

Pessi, A. B. & Saari, J. 2008. Hyvä tahto - Auttamisen asenteet ja rakenteet Suomessa. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.

Raittila, R. 2012. Ympäristökasvatus on lasten toimintaa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell Oy, 213.

Rauhala, L. 2005. Ihmiskäsitys ihmistyössä. Helsinki: Yliopistopaino.

Salmivalli, C. 2005. Kaverien kanssa – Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Tilastokeskus 2016. Tammikuun työttömyysaste 9,3 prosenttia. Viitattu 10.3.2016. http://tilastokeskus.fi/til/tyti/2016/01/tyti_2016_01_2016-02-23_tie_001_fi.html

Toivio, T. & Nordling, E. 2013. Mielenterveyden psykologia. Helsinki: Edita.

Toskala A. 1991. Kognitiivisen psykoterapian teoreettisia perusteita ja sovelluksia. Jyväskylä: Jyväskylän Koulutuskeskus Oy.

Tyrväinen, L., Silvennoinen, H., Korpela, K. & Ylen, M. 2007. Luonnon merkitys kaupunkilaisille ja vaikutus psyykkiseen hyvinvointiin. Viitattu 2.11.2015, <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2007/mwp052-07.pdf>

Willamo, R. 2004. Ihminen suhteessa luontoon. Teoksessa H. Cantell (toim.) Ympäristökasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 42–45.

4H 2015. Järjestön toiminta. Viitattu 29.10.2015, <http://www.4h.fi/4h-jarjestona-2/jarjeston-toiminta/>.

VINKKEJÄ

- Erilaiset kasvien ja eläinten tunnistustehtävät innostavat lapsia ympäristönsä tarkkailuun ja uuden etsimiseen
- Tarinoikaa ja pohtikaa satujen yhteyttä luontoon
- Tehkää herkkyysharjoituksia kaikkia aisteja käyttäen: kuunnellen, haistellen, maistellen sekä eri olomuotoja ja materiaaleja tutkien
- Etsikää oma mielipaikka rauhoittumiseen luonnon äärellä
- Tasapainoilkaa, kilpeikkää ja pelatkaa. Lapset pitävät paljon myös erilaisista kilpailuleikeistä
- Kerätkää materiaaleja luoviin ympäristötaideteoksiin, rakenteluun ja askarteluun. Ulkona voi tehdä samoja asioita kuin sisälläkin!
- Pitäkää hauskaa ja oppikaa yhdessä uutta!

Lisää vinkkejä kerhon toimintaan
TOP-tehtävänpankissa www.toptehtavat.fi

Luonnossa voit tarjota lapsille unohtumattomia kokemuksia, ja opettaa heille tärkeitä taitoja toimia vastuullisesti, yhdessä luonnosta nauttien. Kerhonoijaamisesta saat työkokemusta ja palkkatulua. Teet arvokasta työtä!

Tervetuloa toimimaan!
Ota yhteys paikalliseen 4H-yhdistykseen.
www.4h.fi

Teksti ja kuvat:
Aalto-oja Aune-Kersti & Kesti Jenni
Oulun ammattikorkeakoulu Oy

LASTEN KANSSA LUONTOON opas kerhonoijaajille

OHJAAJANA

Ohjaajan tehtävänä on innostaa ja kannustaa lasta. Toiminnan tulee olla tavoitteellista. Tärkeintä on kuitenkin osata joustaa suunnitelmissa, ja pitää hauskaa.

Ole oma itsesi. Lapsilla on tapana testata aluksi ohjaajan luotettavuutta, joten pyri pysymään johdonmukaisena ja kärsivällisenä. Olet lapsille roolimalli. Ohjaajakin saa olla erehtyväinen.

Ohjaaja on vastuussa lapsista. Riitelyyn ja kiusaamiseen tulee puuttua heti. Muistuta lasta säännöistä ja selvittää tilanne yhdessä tilanteen rauhoituttua.

Ohjaaja näkee jokaisen lapsen erityisenä ja arvokkaana. Esimerkillään ohjaaja lapsille opettaa erilaisuuden arvostamista. Huomioi lapsen taidot ja yksilölliset tarpeet. Jokainen tarvitsee eri lailla haasteita, huomiota, kannustusta ja omaa tilaa.

Kannusta esimerkilläsi lapsia toimimaan ryhmässä. Yhdessä tekemällä opitaan, ja siten hyödynnetään kunkin lapsen omaa osaamista. Parhaita hetkiä oppimiselle ovat hauskat ja nautinnolliset elämykset.

Pidä yhteyttä muihin ohjaajiin. Se antaa paljon ja tarjoaa mahdollisuuden jakaa kokemuksia kerhohajajina.

LUONNOSSA

Myönteiset luontokokemukset ja luontoympäristöön tutustuminen ovat perusta ympäristö vastuulliselle elämäntavalle. Kokemusten kautta näkee, kuinka jokainen voi omalla toiminnalla lisätä niin omaa kuin luonnon hyvinvointia. Luonnossa oleskelu rauhoittaa ja virkistää, mikä vaikuttaa positiivisesti mieleen ja kehoon.

Luota lasten mielikuvitukseen ja luontaiseen kiinnostukseen. Luonto toimii opettajana, oppija on keskiössä ja ohjaaja vain taustalla. Tärkeintä on kokemusten ja elämysten tarjoaminen turvallisuudessa ja vapaassa ympäristössä.

Pelkkä luonnossa oleskelu ja ympäristön tarkkailu voi riittää. Rakentamaton ympäristö antaa tilaa lapsen mielikuvitukselle.

Sää ei ole koskaan este ulos lähtemiselle. Kaikki on kiinni vain asenteesta ja oikean laisesta varustelusta. Luonnon näkeminen myös kaupunkiympäristössä riippuu vain mielikuvituksestasi: tarkasteltavan kohteen ei tarvitse olla iso, jos sitä tarkastellaan läheltä.

Luonnosta löydätte materiaalia luoviin tuokioihin. Muista kuitenkin vastuullisuus ja tutustu jokamiehen oikeuksiin. (www.luontoon.fi/jokamiehenoikeudet)

LASTEN KANSSA

Lapset ovat luonnostaan utelaita ja oppivat leikin kautta, kyselemällä ja ihmettelemällä. Lapsen on kehityksensä kannalta tärkeää leikkiä niin ikätovereittensa kuin eri ikäistenkin kanssa.

Juuri koulun aloittaneilla lapsilla on valtava into oppia uutta. He tutkivat paljon ympäristöään ja pitävät kaikesta salaperäisestä. Ohjaaja tukee lapsen mielikuvitusta.

8-10 -vuotiaat lapset voivat olla itsekriittisiä ja saattavat ilmaista vahvoja mielipiteitä. Ohjaajan tulee antaa lapselle tukea ja kannustusta sekä kestää suoraa palautetta. Tässä iässä lapsen liihaksisto vahvistuu, joten heidän kanssaan voi alkaa tehdä enemmän erilaisia liikunnallisia harjoitteita ja leikkejä.

Kouluikäisillä lapsilla velvollisuudentunto kehittyy, ja he iloitsevat suoriutumisesta ja aikaansaamisesta. Lapselle on hyvä antaa pieniä vastuutehtäviä, joiden myötä hän kokee itsensä tärkeäksi.

